

ANMELDELSER.

Den danske Handels Historie.

Marius Vibæk: Den danske Handels Historie fra de ældste Tider til vore Dage. Gyldendal, 1938.

Til brug for de studerende ved den handelsvidenskabelige læreanstalt udarbejdede direktør Marius Vibæk i sine sidste leveaar en oversigt over dansk handelshistorie. Inden forf.s død i 1938 forelaa manuskriptet afsluttet, og værket er nu udgivet samlet af overlærer Jens Vibæk, — en bog paa over 450 sider, der for første gang giver velfunderet, sammenhængende fremstilling af vor handels udvikling lige fra den ældste tid. Det er et resultat, som i høj grad maa vække interesse og anerkendelse blandt historikerne. Ganske vist har forf. først og fremmest villet give en lærebog, klart udformet, men temmelig sammentrængt og rent refererende, uden megen diskussion af alle de spørgsmaal, der trænger sig paa under læsningen; og der er heller ikke ofret plads paa litteraturfortegnelse eller anvisninger af anden art, der kan hjælpe faghistorikeren til rette i et stort og uhandleligt stof, men det var vel ogsaa udelukket, hvis man ikke helt vilde sprænge rammerne.

I den form, bogen saaledes har faaet, virker den som en fast, præcis og visse steder ret indgaaende oversigt. Den er først og fremmest lagt an paa at vise, hvorledes dansk handel har udviklet sig i afhængighed af de ydre betingelser. Der er derfor givet ikke saa faa oplysninger om udlandets handel; men denne iøvrigt saa udmærkede plan har unægtelig givet bogens første afsnit en meget vidtstvævende karakter; det er blevet til en bred skildring af handel og handelsveje i hele Nordeuropa, endda med en del oplysninger om middelhavshandel ogsaa, og i denne mængde af stof er den danske handel temmelig nær ved at drukne. Først efter 1550 kommer den saa nogenlunde op til overfladen igen, og saa følger der til gengæld en lang og god redegørelse for dansk handel paa merkantilismens tid. (I parentes bemærket forekommer det mindre heldigt, at perioden 1650—1720 karakteriseres som »Merkantilismen«, overfor den foregaaende »Østersøtid« og efterfølgende »glimrende Handelsperiode«, naar regeringens politik jo dog maa kaldes »merkantilistisk« lige fra ca. 1600

og i hvert fald op til 1770; det er vel ogsaa tvivlsomt, om 1720 er et godt skel).

Navnlig skildres den danske storhandel med en ikke ringe begejstring, og der er derfor lagt stor vægt paa den florissante periode, hvor den københavnske handel virkelig blir til et af landets hovederhverv. Her drages en række kendte skikkelser frem, især de Coninck og Ryberg, og der gives en kraftig skildring af disse storkøbmænd, der i saa høj grad foretrak fortjeneste paa transithandel fremfor hjemmemarkedet, — da jo Danmark »ved egne Frembringelser ingen vigtig Handel kan foranledige«, som man udtrykte sig. Forf. drager iøvrigt samme linie frem i det 19. aarhundredes storhandel. Regeringens politik til gavn for dette blomstrende erhverv gennemgaas ret nøje, — især toldloven 1797 og bank- og pengepolitikken. Saa følger sammenbrudet, Københavns nederlag og efter 1814 provinsbyernes begyndende opgang i forbindelse med Hamburgs overmagt. Mest indgaaende og levende blir fremstillingen dog ved begivenhederne omkring 1857 og perioden derefter, Tietgens tid, som forf. naturligt forfølger med en ganske særlig interesse. Man faar et stærkt indtryk af hans sympati for den frie vareudveksling mellem landene under et fast valutasystem: »Aldrig har man kendt en Verdenshandel i den Forstand og i det Omfang som for Verdenskrigen«. Her staar Tietgen som den store lederskikkelse, selv om Vibæk til en vis grad indrømmer hans svagere stilling i 1890'erne.

Tiden efter 1900 er mindre indgaaende behandlet; der gives ikke ret meget om toldloven 1908 og dens forudsætninger, og der er heller ikke nogen nærmere behandling af brugsforeningernes betydning, skønt begge dele maatte være fristende at skildre for en handelshistoriker med Vibæks indsigt; noget lignende gælder efterkrigsaaarene og verdenskrisen. Med nogen grund kan man rette indvendinger mod de allersidste, noget uklare bemærkninger om, at den »saakaldte Planøkonomi« skulde forsøge at »overflødiggøre« handelen; et andet sted siges om tiden efter verdenskrisen: »Opgangen i Skibsfarten tyder paa større handel. Opgøres den samlede Verdenshandel imidlertid i gamle Guld-Dollars, faldt den fra 68.619 i 1929 til 25.543 Mill. Dollars i 1936«, — tør man mon virkelig sige, at en beregning i guldværdi alene viser noget videre om handelens fremgang eller tilbagegang?

Taget som helhed skildrer bogen først og fremmest handelspolitik og vareudveksling med andre lande; spørgsmaalet om den danske handelsorganisation, udviklingen af selve handelens apparat træder derimod i baggrunden, og det maa beklages, at forf. ikke paa grundlag af den foreliggende litteratur har ment

at kunne give en mere indgaaende fremstilling af saa afgørende problemer; men det er jo givet, at indholdet af et oversigtsværk af denne art i høj grad maa bestemmes af de eksisterende behandlinger.

Det er sikkert nok, at der kan rejses mange indvendinger mod Vibæks bog. En del af dem er endda blevet forudset i forordet. Men med alt det vil dog vel de fleste være enige i, at værket betyder et stort fremskridt for os. Det er et til det yderste utaknemmeligt arbejde at skrive en fremstilling af den art, men det er lykkedes; der hviler et roligt, sobert præg over bogen, som adskiller den velgørende fra andre fremstillinger af dansk handels empire og renæssance, det er et værk, der gaar lige til sagen og giver et væld af oplysninger. Der er ingen tvivl om, at det ogsaa for faghistorikerne vil være en særdeles nyttig haandbog.

Kjeld Winding.

Vider og Vedtægter.

August F. Schmidt: Danske Vider og Vedtægter eller gamle Landsbylove og Byskraaer. Femte bind. Haase & Søn, 1938.

De gamle landsbyvider eller -vedtægter giver et værdifuldt bidrag til dansk landbrugshistorie. Deres mange bestemmelser om dyrkningen af bymarken, om kreaturholdet og om forskellige sider af landsbyens daglige liv, gør det muligt for nutidens forskere at trænge ind til en dybere forståelse af visse sider af livet i de danske landsbyer paa fællesskabets tid.

Det maa derfor hilses med glæde, at saa mange af disse vider gennem de senere aartier er blevet gjort almindeligt tilgængelige. Mange er i tidens løb blevet udgivet i de lokalhistoriske aarbøger. Men først og fremmest er det den store udgave af Danske Vider og Vedtægter ved Povl Bjerger og Thyge Søegaard, som har muliggjort en systematisk udnyttelse af materialet fra hele landet, selvom der fra et videnskabeligt synspunkt kan rejses en del indvendinger mod udgivelsesmaaden.

Efter at Povl Bjerger var død i 1931 blev hans og Søegaards arbejde fortsat af August F. Schmidt, der fuldendte det fjerde bind, som kun delvist var sat ved Bjergeres død. Og et femte bind ved samme udgiver er nu udkommet. Senere er det meningen at udsende et sjette bind, indeholdende sønderjyske vider, affattet paa tysk.

Selvom det saaledes efterhaanden er et meget betydeligt antal vider, der foreligger trykt, er der dog næppe tvivl om, at en systematisk gennemgang af arkivmaterialet vil kunne bringe et meget stort antal nye vider frem. Hvad August F. Schmidt ud-